

Memlûkler Dönemi Tarih Yazıcılığının Son Örneklerinden *er-Ravzu'l-Bâsim* fi *Havâdisi'l-'Umr ve't-Terâcim**

*al-Rawd al-Bâsim fi Hawâdis al-'Umr wa al-Tarâdjim, One of the Last Examples of
Historiography of the Mamlûk Period*

Öz

Memlûk Devleti'nin (648-923/1250-1517) hüküm sürdüğü yaklaşık üç asırlık dönem İslam tarihi ve tarih yazıcılığı bakımından en zengin devre olarak kabul edilmektedir. Ne var ki özellikle devletin son yıllarında tarihçilerin sayısının azaldığı da tespit edilmektedir. Bu süreçte tarihçilik yapan önemli âlimlerden biri de meşhur emirlerden İbn Şahin ez-Zâhiri'nin (ö. 873/1468) oğlu olan ve askerî sınıfın çocuklarının oluşturduğu "Evlâdünnâs"tan sayılan Abdülbâsit el-Malati'dir. Abdülbâsit el-Malati'nin, Zehebi'nin (ö. 748/1348) *Düvelü'l-İslâm* adlı eserine zeyl olarak kaleme aldığı *Neylü'l-Emel*'i hem kapsadığı uzun süreç hem de içerdiği kayıtlar bakımından önem arz etmektedir. Bu sürecin diğer önemli tarihçileri İbn İyâs (ö. 930/1524 [?]) ve Sehâvi'dir (ö. 902/1497). Sehâvi'nin oldukça muhtasar ve *Tarihü'l-İslâm*'ın zeyli mahiyetinde olan *el-Vecîz* adlı eseri İbn İyâs'a bir alternatif olarak kabul edilmesini güçleştirmektedir. Bu noktada Abdülbâsit el-Malati'nin *Neylü'l-Emel* adlı eseri devreye girerek bu açığı kapatmaktadır. Müellifin bu eserini dahi mücmel kabul ederek, bazı hadiseleri aktardığı sırada "Bu olayın ayrıntılarını *er-Ravzu'l-Bâsim* isimli eserimde ele aldım." ifadelerini kullanması müellifin atıfta bulunduğu tarih eserine dikkatleri çekmektedir. Ne var ki bu eser uzunca bir süre yazma halinde kalmış, nihayet 2014 yılında Ömer Abdüsselâm Tedmürî tarafından neşredilmiş, yakın bir zamanda da İSAM kütüphanesi tarafından Türk okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Bu çalışmada da dönemin az sayıdaki tarihçileri arasında yer alan Abdülbâsit el-Malati'nin *er-Ravzu'l-Bâsim* adlı eseri konu edilmiştir. Üç ana kısımdan oluşan çalışmada öncelikle Abdülbâsit el-Malati'nin kısaca hayatı ve eserlerinden bahsedilmiş ardından ele aldığımız eserin şekli özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda muasır tarihçilerin eserlerinde yer almadığı düşünülen siyasi veya sosyal hayata dair kayıtlara işaret edilmiş, üçüncü kısımda da eserdeki özgün biyografik kayıtlardan bazı örnekler ele alınmıştır. Böylece, ihtiva ettiği konularla son dönem Memlûk tarih yazıcılığının önemli bir halkasını oluşturan bu eserin hem döneme dair tamamlayıcı fonksiyonunun ortaya konulması hem de ilim camiasına tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Memlûkler, Abdülbâsit el-Malati, *er-Ravzu'l-Bâsim*, *Neylü'l-Emel*.

Abstract

The period of about three centuries, during which the Mamlûk State (648-923/1250-1517) ruled, is considered to be the richest period in terms of Islamic history and historiography. However, it is also found that the number of historians has decreased, especially in the last years of the state. One of the important historians of this process is Abd al-Bâsit al-Malati, who is the son of the famous amîrs Ibn Shâhîh al-Zâhiri (d. 873/1468) and is regarded as the "Awlâd al-Nâs" formed by the children of the military class. *Nayl al-amal* written by Abd al-Bâsit al-Malati as *dhayl* in al-Dhahabî's (d. 748/1348) work *Duwal al-Islâm*, is important both in terms of the long process it covers and the records it contains. Other notable historians of this process are Ibn İyâs (d. 930/1524 [?]) and al-Sakhâwî (d. 902/1497). al-Sakhâwî's work *al-Wađjîz*, which is quite concise and the *dhayl* of *History of al-Islâm*, makes it difficult to accept it as an alternative to Ibn İyâs. At this point, Abd al-Bâsit al-Malati's work *Nayl al-amal*, comes into play and closes this gap. Accepting this work of the author as complementary, while he quoted some incidents, he said, "I have covered the details of this event in my work called *al-Rawd al-Bâsim*" his use of expressions draws attention to the historical work to which the author refers. However, this work remained in writing for a long time, finally it was published by Umar Abd al-Salam Tadmuri in 2014 and recently it was presented to Turkish readers by ISAM library. In this study, *al-Rawd al-Bâsim* work of Abd al-Bâsit al-Malati, who is among the few historians of the period, was discussed. In our study, which consists of three main parts, first of all, the life and works of Abd al-Bâsit al-Malati were briefly mentioned, and then the general characteristics of his work were focused on. In the second part, records of political or social life that are not considered to be included in the works of contemporary historians are pointed out, and in the third part, some examples of original biographical records in the work are discussed. Thus, in this study, it is aimed to reveal the complementary function of this work, which constitutes an important link of Mamlûk historiography in the recent period with the subjects it contains, and to introduce it to the scientific community.

Keywords: History of Islam, Mamlûks, Abd al-Bâsit al-Malati, *al-Rawd al-Bâsim*, *Nayl al-amal*.

Aygül DÜZENLİ

Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı/ Assist. Professor, Çukurova University, Faculty of Divinity Department of Islamic History, Adana/Turkey
aguuldzenli@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5471-2690>
<https://ror.org/05wxkj555>

* Bu çalışma 1-2 Haziran 2023 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen *Memlûkler Dönemi Sempozyumu-II İlim, Düşünce, Sanat ve Kurumlar* adlı organizasyonda sunulan "Memlûk Devleti'nin Son Dönem Tarihçilerinden Abdülbâsit el-Malati (ö. 920/1514) ve *er-Ravzu'l-Bâsim fi Havâdisi'l-'Umr ve't-Terâcim*'i" başlıklı bildirisinin, sempozyumdaki tartışmalar ve katkılar çerçevesinde geliştirilerek makaleye dönüştürülmüş halidir.

Makale Türü-Article Type: Araştırma
Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 11.08.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 23.09.2023
Yayın Tarihi/Date Published: 30.09.2023

Atıf/Cite as: Düzenli, A. (2023). Memlûkler dönemi tarih yazıcılığının son örneklerinden *er-Ravzu'l-Bâsim* fi *Havâdisi'l-'Umr ve't-Terâcim*. *Turkish Academic Research Review*, 8 (3), 1280-1294.

Değerlendirme/Peer-Review: Ön İnceleme: İç Hakem (Editörler). İçerik İnceleme: İki Dış Hakem/Çift taraflı körleme. Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı-Turnitin/Yes-Turnitin.

Yayıncı/Published: Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Aygül Düzenli

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: turkisharr@gmail.com

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Memlûkler dönemi (1250-1517), tarihçilik açısından İslâm tarihinin en verimli devresi olarak bilinmektedir. Bu dönemde yaşayan âlimlerin önemli bir kısmının tarihçi kimliği de taşımaları ve kaleme aldıkları genel tarih, sîret, ansiklopedi, biyografi/terâcim/tabakât, coğrafya, hıtat vb. türlerdeki eserler bu tespiti doğrulamaktadır. Bu eserlerin çokluğu ve çeşitliliğinin yanı sıra büyük hacimleri de dönemin tarihçilik açısından zenginliğini gösteren bir hususiyet olarak zikredilmelidir (Ayaz, 2015, s. 137).

Memlûkler döneminin tarihçilik açısından bu zenginliği, devletin gerilediği ve zamanla yıkılmaya yüz tuttuğu son yarım asırda azalmaya başlamış özellikle başkent Kahire’de siyasî, sosyal vd. tarihî gelişmeleri aktaran tarihçilerin sayısı birkaç kişiye kadar inmiştir. Bu süreçteki tarihçilerden biri de bizim konu edindiğimiz Abdülbâsıt el-Malatî’dir. Onun bilinen ve kendisini bu yönüyle meşhur eden tarih eseri *Neylü’l-Emel fî Zeyli’-d-Düvel* olmakla birlikte, *Neylü’l-Emel*’de de sıklıkla atıfta bulunarak geniş bilgi için yönlendirdiği asıl büyük tarih kitabı *er-Ravzu’l-Bâsim fî Havâdisi’l-Umr ve’t-Terâcim*’dir. 2014 senesinde Ömer Abdüsselam Tedmürî tarafından tahkik edilen bu eser Memlûk araştırmacılarının ilgi sahasına henüz girmiş olup ülkemizdeki ilim camiasınca pek tanınmamaktadır. Dolayısıyla bahsi geçen eseri konu edinen bu çalışmada, öncelikle *er-Ravzu’l-Bâsim*’in tanıtılması amaçlanmaktadır.

er-Ravzu’l-Bâsim’in önemine ve konu edilme gerekçelerine yönelik bazı hususlara işaret etmek gerekirse, bunların başında daha önce de ifade ettiğimiz gibi Memlûkler’in son dönemlerindeki tarih eserlerinin azlığı gelmektedir. Dolayısıyla bu eser söz konusu eksikliği bir nebze de olsa giderecek mahiyette olduğundan onun şekil ve muhteva açısından tanıtılması önem arz etmektedir. İkinci olarak, nâşirin de ön sözünde ve devamındaki giriş kısmında ifade ettiği gibi bu eserin dönemin az sayıdaki tarihçilerinden İbn İyâs ve Sehâvî’nin yer vermediği bazı hadiseleri ve önemli şahısların biyografilerini içermesi zikredilmelidir. Özellikle bu devrenin en geniş tarih eserini kaleme alan ve Abdülbâsıt el-Malatî’nin talebesi olan İbn İyâs’ın eserinde biyografilere çok az yer vermiş olması, *er-Ravzu’l-Bâsim*’in kıymetini artırmaktadır. Yine Sehâvî’nin de geniş bir biyografi eseri yazmış olmakla birlikte, onun zikretmediği bazı şahısların yer alması, Sehâvî’nin pek çok devlet adamı ve âlim için yaptığı sert tenkitlere dair mukayese imkânı sağlaması da *er-Ravzu’l-Bâsim*’in Memlûk araştırmaları açısından önemini artırmaktadır. Üçüncü olarak ise daha sonra işaret edileceği gibi Abdülbâsıt el-Malatî’nin hem ilim hem de ticaret için Anadolu’dan Endülüs’e kadar birçok yere ve ülkeye seyahatler yapmış olması dolayısıyla tarih yazıcılığı açısından önem arz eden ayırıcı bir özelliğe sahip bulunması zikredilmelidir. Nitekim bu özelliği tarihe dair kaleme aldığı eserlerin ilgili kısımlarında kendini göstermektedir. Son olarak Abdülbâsıt el-Malatî’nin “Evlâdünnâs” (Memlûk emîrlerinin çocuklarından oluşan ve askerî olarak ancak belli bir rütbeye kadar yükselebilen sosyal kesim. bkz. el-Kalkaşendî, 1963, cilt 4, s. 16, 51; Seyyid, 1995, s. 525-526; Ayalon, 1954, s. 76) sınıfına mensup olmasının getirdiği avantajların da onun mezkûr eserine ayrıca önem vermemizin gerekçeleri arasında vurgulanması gerekir. Bu hususu biraz açmak gerekirse, bilindiği gibi Memlûk tarihçileri İbn Tağrıberdî (ö. 874/1470) ve İbn İyâs da bu sınıfın önde gelen temsilcilerindendir. Her ikisi de özellikle İbn Tağrıberdî, bu konularının getirdiği avantajla devlet ricaliyle yakın münasebetler kurmuş ve yönetimden aldıkları bilgileri eserlerine yansıtmışlardır. İbn İyâs büyük bir emîrin torunu nispeten daha az öneme sahip bir askerinin de oğludur. İbn Tağrıberdî ise aksine Şam saltanat nâibliği yapmış kudretli bir emîrin oğlu olmasının yanı sıra ablalarının sultan, büyük emîrler ve kadırla yaptıkları evlilikler sayesinde hem idarenin çok yakınında yer bulmuş hem de çok küçük yaşta yetim kalmasına rağmen iyi bir eğitim alarak nispeten müreffeh bir hayat sürmüştür (Ayaz, 2020,

s. 89, 125). Abdülbâsî el-Malatî'yi onlardan farklı kılan ise kıdemli emîrlerden olmasının yanı sıra bazı büyük şehirlerde saltanat nâibliği ve vezirlik gibi birçok önemli vazifeyi yürüten, büyük bir âlim ve tarihçi kimliği de taşıyan babası Halil b. Şahin'in (ö. 873/1468) sağlığında ve gözetiminde yirmili yaşlarına kadar ulaşmış olmasıdır. Nitekim ele aldığımız eserde başka eserlerde yer almayan, bizzat babasının sultanla görüşmesi neticesinde kendisine aktardığı bilgileri bu sayede kayıt altına almıştır.

Çalışma konusu olarak seçtiğimiz bu eserin Tedmürî neşrinden evvel İslâm dünyasında neredeyse bilinmediği, az sayıdaki bilenlerin de yazmanın karmaşıklığı sebebiyle ondan istifade cihetine gitmedikleri anlaşılmaktadır. Eserin aslının bulunduğu Vatikan Kütüphanesi'ndeki nüshadan da iki Batılı âlimin kısmen iktibaslarla miladi 20. yüzyıl başlarında iki çalışma yaptıkları belirtilmektedir (Abdülbâsî el-Malatî, 2014, cilt 1 (neşredenin girişi), s. 79). Ülkemizde ise birkaç eserde ve ansiklopedi maddelerinde Abdülbâsî el-Malatî'nin bir eseri olarak zikredilmesinin dışında, Abdülbâsî el-Malatî ve tarihçiliğini konu alan yakınlarda yapılmış bir doktora tezinde *er-Ravzu'l-Bâsim*'in de tavsifi olarak ele alındığı tespit edilmektedir. Ne var ki eserden bahsedilen kısımda onun muasırlarından farkına ve önemli görülen bazı ayrıntılarına işaret edilmemiş, eserden bir yılın sayfalarca tercümesi yapılarak tanıtım cihetine gidilmiştir. Onun kaynaklık değeriyle ilgili yapılan değerlendirme kısmında da bu eserin özellikle seyahatname özelliği ve bazı biyografik kayıtları öne çıkarılmıştır (Firat, 2022, s. 137-143, 209 vd.). İngilizce kaleme alınmış olan bir yüksek lisans tezinde ise Abdülbâsî el-Malatî'nin gözünden Memlûk Kahiresi'nde oluşan Osmanlı (1300-1922) imajı ele alınırken müellifin söz konusu eserine de atıfta bulunulmakta ve kısmî tavsifi yapılmaktadır (İlgezdi, 2020). Yine Ayaz'ın Memlûk tarihçilerine dair eserinde "...Müellifin *Neylü'l-emel*'in birçok yerinde tafsilatlı bilgi için başvurulmasını istediği *er-Ravzu'l-bâsim fi havâdisi'l-'umr ve't-terâcim* adlı büyük bir tarih eseri de bulunmaktadır. Yakın zamanda neşredilen ancak ulaşma imkânı bulamadığımız bu eserin Memlûk tarihi çalışmaları açısından önemli olduğunu belirtmek istiyoruz." (Ayaz, 2020, s. 39) şeklindeki ifadelerini de burada zikretmemiz gerekir. Son olarak şunu ifade etmeliyiz ki, bu çalışma çok sayıdaki Memlûk kaynaklarından yakında neşredilmiş bir tanesini tanıtmaktan ziyade bu eserin niçin önem arz ettiğini belirtmek amacıyla kaleme alınmıştır. Dolayısıyla sevindirici olduğu kaydını da düşerek, ülkemizde yapılan iki lisansüstü çalışmada Abdülbâsî el-Malatî, eserleri ve tarihçiliğinin ele alınış şekli ve amacı bizim hedefimizden biraz farklı görünmektedir.

Çalışma üç ana kısma ayrılmış, öncelikle Abdülbâsî el-Malatî'nin kısaca hayatı ve eserlerinden bahsedilmiş ardından ele aldığımızın eserin şekli özellikleri zikredilmiştir. İkinci kısımda eserde muasır tarihçilerin eserlerinde yer almadığı düşünülen siyasî veya sosyal hayata dair kayıtlara işaret edilmiş, üçüncü kısımda da aynı şekilde olan biyografik kayıtlardan bazı örnekler ele alınmıştır.

A. Abdülbâsî el-Malatî'nin Hayatı, Eserleri ve *er-Ravzu'l-Bâsim*'in Tavsifi

Hayatı

Tam ismi Ebü'l-Mekârim Zeyneddin Abdülbâsî olan tarihçinin babası meşhur emîr ve âlimlerden Halil b. Şahin ez-Zâhirî, annesi ise cariyeye iken babasının nikâhına giren ümmü veled Şükûrbay'dır. Baba tarafından dedesi Şahin (ö. 834/1431), Burcî Memlûkler'in kurucusu el-Melikü'z-Zâhir Berkuk'un (birinci saltanatı: 784-791/1382-1389; ikinci saltanatı: 792-801/1390-1399) son zamanlarında mülkiyetine dâhil ettiği memlûk ve emîrlerden olup Altın Orda/Ordu Devleti'nin (1241-1502) başşehri Saray'dan getirilen Tatar memlûklere dendir. Şahin'in Berkuk'un vefatından sonraki süreçte temkinli tutumu sayesinde devlet yönetiminde önemli görevlere tayin edilmesi, oğlu Halil'in hem ilmî alanda gelişmesinde hem de memlûk kariyerinde etkili olmuş, Halil b. Şahin

iyi bir eğitim aldığı gibi peş peşe mühim görevlere de atanmıştır (İbn İyâs, 1982-1984, cilt 4, s. 374; Çubukçu, 1997, s. 328).

Abdülbâsıt el-Malatî, babası Halil'in Malatya saltanat nâibliği sırasında, 11 Receb 844 (6 Aralık 1440) tarihinde bu şehirde doğmuştur. Bundan sonraki süreçte başta Malatya olmak üzere farklı yerlere çeşitli görevlerle tayin edilen ya da -tabiri caizse- gözden düşen babasıyla birlikte Halep, Kudüs, Trablusşam, Dimaşk ve Kahire gibi şehirlerde hayatını sürdürmüştür. Bu süreçte babasının kendisini ilme vermesi onun da hayatını etkilemiş, ilk hocası olan babasından ciddi bir eğitim aldığı gibi onun bağlantıları, tanıdıkları ve yönlendirmesiyle, bulunduğu şehirlerdeki birçok âlimden bizzat ders görme, onlarla ilim meclislerinde sohbet etme imkânı da bulmuştur. Fıkıh'tan hadise, edebiyattan tıba kadar çeşitli sahalarda önde gelen âlimlerden ders alarak kendisini geliştirmiştir. Onun ders aldığı, sohbetine katıldığı 100'ü aşkın hocasından bahsedilmekle birlikte bunlardan öne çıkan birkaç tanesine işaret etmek gerekir. Meşhur hocaları başta babası olmak üzere; hemen her alanda ders aldığı ve babasından sonra en fazla istifade ettiği meşhur Muhyiddin Ebû Abdullah Muhammed b. Süleyman er-Rûmî el-Kâfiyecî el-Hanefî (ö. 879/1474); fıkıh, rüya tabiri ve edebiyat alanında Muhammed b. Muhammed b. Süleyman el-Evzâî (869/1464); Arapça'da İshak b. İsmail b. İbrahim b. Şuayb Necmeddin el-Kırîmî el-Hanefî (ö. 880/1475); tıp ilminde övgüyle andığı ve çokça istifade ettiği Musa b. Samuel b. Yahuda el-İsraîlî el-Endülûsî olarak sayılabilir. Bunlara zaman zaman derslerine icabet ettiği meşhur muhaddis ve tarihçi Sehâvî ve müfessir, tarihçi Süyûtî de (ö. 911/1505) ilave edilebilir (Sehâvî, cilt 4, s. 27; Özeydin, 1988, s. 201).

Yirmili yaşların başındayken ticarete atılmış, bunda başarılı olunca hem ticaretini geliştirmek hem de merak duyduğu tıp başta olmak üzere bazı alanlarda bilgisini ilerletmek için Kuzey Afrika ve Endülüs'e seyahate çıkmıştır. Beş yıl kadar süren bu sürecin neticesinde maceralı yolculukların ardından Kahire'ye dönmüştür. Onun bu seyahati hem ilmî ve ticarî gelişimi açısından hem de eserleri için mühim malzeme sağlaması bakımından önem arz eder. Ayrıca bu seyahati onun, babası Halil b. Şahin'in gözetiminden de çıkmasını beraberinde getirmiş, bir daha babasıyla eskiden olduğu gibi uzun musahabe yapamamış ve dönüşünden yaklaşık bir buçuk yıl sonra da babasının vefatıyla hayatında bir başka sayfa açılmıştır.

Hayatının bu yeni aşamasında artık uzun seyahatlere çıkmamış, birkaç şehre yaptığı yolculukları dışında Kahire'den ayrılmamış, kendini ders vermeye ve ilmî çalışmalara adanmıştır. Evlâdünnâs'ın sıklıkla yaptığı gibi siyasî meselelere ve hadiselerle karışmamış, idarî bir göreve de talip olmamıştır. Fıkıhtan hadise, kelamdan mantığa, edebiyattan tıba kadar birçok alanda derinleşmiş, özellikle tarih sahasında mühim eserler bırakmıştır. Meşhur tarihçi İbn İyâs başta olmak üzere birçok da talebe yetiştirmiştir (Sehâvî, cilt 4, s. 27; İbn İyâs, 1982-1984, cilt 4, s. 374).

Cariyesi ile evlenen ve ondan üç kız çocuğu olan Abdülbâsıt el-Malatî, çocuklarını küçük yaşlarda kaybetmiştir. Uzun bir hastalığın ardından 5 Rebûlâhir 920 (30 Mayıs 1514) tarihinde, 76 yaşlarındayken vefat etmiştir. Uzun boylu ve ince yapılı olarak tasvir edilen Abdülbâsıt el-Malatî, mütevazı kişiliği, Türkçe'yi iyi bilmesi, devlet adamları, ümerâ ve ulemâ arasında saygın bir konuma sahip olması gibi özellikleriyle de anılmaktadır (Hayatı hakkında bkz. Sehâvî, cilt 4, s. 27; İbn İyâs, 1982-1984, cilt 4, s. 374; Abdülbâsıt el-Malatî, 2002, cilt 1 (neşredenin girişi), s. 7-48; 2014, cilt 1 (neşredenin girişi), s. 8-71; Fırat, 2022, s. 18-63).

Eserleri

Abdülbâsî el-Malatî siyerden peygamberler tarihine, Dört Halife döneminden Mısır'ın tarihine ve zeyllere kadar tarih ve biyografi ağırlıklı eserlerinin yanı sıra kıraat, bazı Sûreler'in tefsiri, fıkıh, edebiyat, astronomi, tıp vb. birçok alanda muhtelif boyutlarda başka kitapları da bulunmaktadır. Bunlardan özellikle tarih sahasıyla ilgili olanlara kısaca işaret etmek yararlı olacaktır.

Malatî'nin en geniş eseri olarak tasarladığı ancak önemli bir kısmı elimizde bulunmayan ve çalışmamıza konu edindiğimiz *er-Ravzu'l-Bâsim fî Havâdisi'l-'Umr ve't-Terâcîm* söz konusu tarih eserlerinin başında gelir ki bu eseri daha sonra genişçe ele alacağız.

Bizim açımızdan ikinci önemli eseri ise Zehebî'nin (ö. 748/1348) *Düvelü'l-İslâm*'na zeyl olarak yazdığı *Neylü'l-Emel fî Zeyli'd-Düvel*'dir. 744-896 (1343-1491) yılları arasındaki olayları içeren bu hacimli eser de eksiktir. Nitekim müellifin 896 (1491) senesinde sona eren bu eserde, bazı hadiselerle ilgili olarak benzer bir olayın 901 (1495-1496) senesinde de meydana geldiği ve zamanı gelince buna işaret edileceği şeklindeki (Cilt 7, s. 13) ifadelerinden bu durum rahatlıkla anlaşılmaktadır. Abdülbâsî el-Malatî'nin gerçekleştirdiği seyahatler dolayısıyla edindiği bilgi ve izlenimler *Neylü'l-Emel*'e de yansımıştır. Abdülbâsî el-Malatî, kendisinden önce yaşamış müelliflerin eserlerinden nakiller yaptığı gibi bunları tenkit süzgecinden de geçirmiştir. Bazı hatalı gördüğü bilgileri, başka kaynaklardan tespit ederek tashih etmiştir (Cilt 5, s. 206; bkz. Ayaz, 2020, s. 40). Müellif, Burcî/Çerkez Memlûkler dönemindeki özellikle ulemâya yönelik tutumlar konusunda sert tenkitlerde bulunmuş, daha önceki devre olan Bahrî/Türk Memlûkler dönemiyle karşılaştırmalara da yönelmiştir. Burcî/Çerkez Memlûkler'in kurucusu el-Melikü'z-Zâhir Berkuk'un daha emîrliği döneminde, zamanın başkadılarına yönelik ağır ifadeler kullanması üzerine gelişen hadiselerle alakalı yorumları bunun bir örneğidir. Nitekim müellif, bu hadiseyi ayrıntılarıyla aktardıktan sonra, kendi zamanında bu işin ayyuka çıktığını, halkın en alt tabakasından devlet görevlilerine kadar herkesin ulemâ ve kadılar hakkında konuşmaktan ve onlara çeşitli kötülükler isnad etmekten çekinmediklerini nakleder. Buradaki yorumlarında ulemânın içinde buldukları duruma üzüldüğü anlaşılan Abdülbâsî el-Malatî, dönem ulemâsını da ilmin itibarını düşürdükleri ve güç sahiplerine boyun eğdikleri için şiddetle eleştirmektedir (Cilt 2, s. 183; bkz. Düzenli, 2021, s. 188-189).

Abdülbâsî el-Malatî'nin Memlûk tarihiyle ilgili bir başka eseri *Nüzhetu'l-Esâtîn fî Men Veliye Mısır mine's-Selâtin*'dir. Bu kitap, Eyyûbiler'in (567-866/1171-1462) kurucusu Selâhaddin Eyyûbi'den (567-589/1171-1193) başlayarak Memlûkler'in son sultanlarından el-Melikü'l-Eşref Kansu el-Gavrî'yi de (906-922/1501-1516) içeren kısa sayılabilecek bir tarih eseri olmakla birlikte içerdiği dönem bakımından müellifin en uzun soluklu çalışmasıdır.

Müellifin tarih sahasında bunların dışında siyer ve biyografi içerikli *el-Mecma'u'l-Müfennen bi'l-Mu'cemi'l-Mu'anven*, siyeri konu edinen *Gâyetü's-Sûl fî Sîreti'r-Resûl*, Dört Halife dönemini ele alan *er-Ravzatü'l-Mürbi'a fî Sîreti'l-Hulefâi'l-Erba'a* ve peygamberler tarihi konulu *el-Kavlü'l-Hazm fî Târîhi'l-Enbiyâi üli'l-'Azam* adlı eserleri de bulunmaktadır. Onun daha önce bahsi geçen başka alanlardaki eserlerinin bulunduğunu tekrar ifade etmeli ve bizim bunlara yer vermeyeceğimizi belirtmeliyiz (Tarih ve diğer sahalardaki eserleri hakkında bkz. Abdülbâsî el-Malatî, 2002, cilt 1 (neşredenin girişi), s. 51-55; 2014, cilt 1 (neşredenin girişi), s. 75-78; Fırat, 2022, s. 63-81; Yıldırım ve Demir, 2018, s. 178-180).

er-Ravzu 'l-Bâsim'in Tavsifi

Eserin, nâşirin ifadesiyle şimdilik tespit edilen yegâne nüshası dört cüz/cilt olarak (Roma) Vatikan Kütüphanesi Arapça Yazmalar kısmında (nr. 728, 729/genel yazma numarası: 124) bulunmaktadır. Ahmed Teymur Paşa (ö. 1930) bu yegâne nüshadan bir kopyayı kendi kütüphanesine almış (Kahire Teymûriyye Kütüphanesi, nr. 2403), bu kopya da daha sonra Dârü'l-Kütübi'l-Mısıriyye'ye aktarılmış ve burada muhafaza altına alınmıştır. Bu kopyanın/nüşhanın mikrofilme alındığı da belirtilmektedir. Ahmed Teymur Paşa, yaşarken bu kopyaya büyük özen göstermiş, ilk üç cüze geniş ve kapsamlı bir fihrist yapmış, özellikle müellifin Endülüs ve Kuzey Afrika seyahatleriyle ilgili kısımlara kırmızı hatla işaret koymuş, hatta bazı yerlerde tashihler de yapmıştır.

Dârü'l-Kütübi'l-Mısıriyye'deki bu kopyayı kullanan nâşir Ömer Abdüsselam Tedmürî, elde olanın sadece dört cüz olduğunu belirttikten sonra ilk cüzün yaklaşık iki senelik kısmının kayıp olduğunu, yine birinci ve ikinci cüz içerisinde yer alması gereken toplam on dört senelik bir kısmın da mevcut yazmada bulunmadığını, dolayısıyla aslında bu kayıpların dışında da eserin daha mufassal olması gerektiğini ifade eder. Nâşir daha sonra da sayfalarca eserin yazma özellikleri, başlıkları, hataları ve bunlara yapılan tashihleri anlatır (s. 79-80, vd.). Müellifin *Nüzhetü 'l-Esâtîn* adlı eserinin Kansu el-Gavrî dönemini de içermesinden, ayrıca *Neylü 'l-Emel* isimli tarihinde de bazı konuların daha geniş bir şekilde *er-Ravzu 'l-Bâsim*'de yer aldığı sıklıkla vurgulanmasından, incelediğimiz bu eserin eldekinden daha geniş olduğu anlaşılmaktadır. Elimizdeki neşir hicrî 874 senesinde bitmiş olmakla birlikte mevcut nüshadaki ferağ kaydında yazım tarihi olarak hicrî 890 Rebiülevvelinin zikredilmiş olması da dikkate alınmalıdır. Yine doktora çalışmamız esnasında tespit ettiğimiz üzere *Neylü 'l-Emel* adlı eserinde müellifin, bir Hanefî başkadının azliyle alakalı Şaban 891'de gerçekleşen bir hadiseyi bütün ayrıntılarıyla *er-Ravzu 'l-Bâsim*'de yazdığını belirttiğine dair kaydına da (Abdülbâsıt el-Malatî, 2002, cilt 7, s. 386-387; Düzenli, 2021, s. 263-264) burada işaret edilmelidir. Bu bağlamda eserin tamamının günümüze ulaşmamış olmasının ilim camiası ve özellikle de Memlûkler üzerine çalışmalarını sürdüren araştırmacılar için ciddi kayıp olduğunu bir kez daha vurgulamak isteriz.

Mevcut nüsha üzerinden Ömer Abdüsselam Tedmürî tarafından tahkik edilen eser, dört cilt hâlinde 1435/2014 yılında Lübnan'ın Beyrut ve Sayda şehirlerinde yayımlanmıştır. İlk cildinde Tedmürî'nin ön sözü ve müellif, babası, dedesi, ailesi, hayatı, eserleri, hocaları, talebeleri, seyahatleri, yazmanın tavsifi, neşirde uyguladığı usul vb. kısımların yer aldığı yaklaşık 146 sayfalık giriş kısmından sonra eserin kendisine geçilmektedir. Sayfa 147'de başlayan eserin ilk cildi, 384. sayfada sona ermekte, 385-399 arasında da içindekiler kısmı yer almaktadır. Birinci ciltte hicrî 844-850 yılları arası ele alınmış görünse de 845 ve 847 seneleri bulunmamakta, 846'nın önemli bir kısmı ve vefeyât kısmı -bir kişi hariç- yer almamaktadır. Ayrıca 850 senesinin de birkaç kişi hariç vefeyât kısmı da mevcut değildir.

İkinci cilt doğrudan 865 yılıyla ve elimizdeki neşre göre 25. sayfadan itibaren başlamakta, 376. sayfada sona ermektedir. 850 senesinin vefeyât bölümü dâhil on dört küsur senelik bir kayıp kısım söz konusudur. Bu cilt 865-868 yıllarını içermekte ancak vefeyât kısımlarında kısmî eksiklikler olduğu intibamı vermektedir. Üçüncü cilt 869 senesiyle, 19. sayfadan itibaren başlamakta, 467. sayfada sona ermektedir. Bu ciltte 869-872 senelerinin hadiseleri ve vefeyât kısımları ele alınmaktadır. Önceki iki ciltten daha geniş bir havâdis kısmı dikkati çekmektedir. Dördüncü cilt 873 senesi havâdisi ile neşre göre 15. sayfadan itibaren başlamakta, 250. sayfada sona ermektedir. Kalan 251-382 arası sayfalarda ise fihristler yer almaktadır. Bu son cilt 873 ve 874 senesi havâdis ve vefeyâtını içermektedir. Bu noktada dört ciltte de bahsedilen kayıpların dışında yer yer eksiklikler bulunduğu ve

bunların bazen metnin anlaşılmasını güçleştirdiği de belirtilmelidir. Müellifin üslubunun anlaşılır ve akıcı olmadığı da vurgulanması gereken hususlardandır.

Eserin bu şekli özellikleri bağlamında okunaklı ve ayrıntılı başlıklandırılarak neşredildiği, Nâşir Tedmürî'nin gerek *Neylü'l-Emel* gerekse başka tahkiklerinde yaptığı gibi açıklayıcı notlarla bilgileri ikmal ettiği, olayların bulunduğu paragraflara dipnotlar ekleyerek bu havâdisin başka hangi kaynaklarda yer aldığını ve bunların tam yerlerini belirttiği ifade edilmelidir. Bu tür neşirlerin araştırmacıların işini kolaylaştırdığını belirtmemiz gerekir. Ancak bu hususta nâşirin tespit edemediği veya gözünden kaçmış olan kısımların bulunduğunu dolayısıyla araştırmacıların nâşir tarafından dipnotta “başka eserlerde bulamadık” ifadesi eklenen hadiselerin özellikle ilk dönem Memlûk kaynaklarında bazen yer aldığını da dikkate almalarında yarar görüyoruz.

Tedmürî'nin son cilde eklediği fihrist içindekiler dâhil on başlık altında toplanmakta olup oldukça işlevsel görünmektedir. Bunlardan “ıstılahlar ve lakaplar” ile Türkçe ve başka bazı isimlerin anlamları” başlıklı fihristler araştırmacılar için yararlı olacak mahiyettedir. Bununla birlikte Türkçe isimlerin anlamlarına dair bazı açıklamaların ihtiyatlı kullanılması ve Kıpçak sözlükleri vb. lügatlerle teyit edilmesi gerekir.

Eserin şekli özelliklerine dâhil sayılmamakla birlikte muhtevayla ilgili birkaç hususa da burada işaret edilmelidir. Öncelikle yaptığımız tavsiften de anlaşılacağı üzere bu eser yıllara göre yazılmıştır. Genellikle hadiseler aylara bölünerek aktarılmış, siyasî ve sosyal hayatla alakalı neredeyse bütün gelişmelere yer verilmiştir. Sene başında halife, sultan, devlet görevlileri, civar memleketlerin sultanlarına işaret edilmiş, hicrî 873 senesinde olduğu gibi bazen o yılın havâdisi müellifin yorumlarıyla özetlenmiştir. Biyografi kısmı havâdisten sonra yer almış ancak sultanlar veya oğullarının tercüme-i hâlleri havâdis kısmında ele alınmıştır. Müellif havâdis arasında kendisi ve ailesiyle ilgili gelişmelere de yer vermiş mesela babasının tayinleri, önemli görüşmeleri, kendisinin seyahatlerinde başına gelenler, kızının doğumu gibi hadiselerle de işaret etmiştir. İleride ele alacağımız bazı yorumlarla da eserine büyük değer katmıştır.¹

Müellif hem bu eserinde hem de *Neylü'l-Emel*'de başka tarihçilerde de gördüğümüz gibi kendisinden öncekilerin eserlerinden çeşitli alıntılar yapmış ve genelde onlara işaret de etmiştir. Hatta ileride bahsedeceğimiz gibi oldukça ağır tenkitlerde bulunduğu İbn Tağrıberdî'den de iktibaslarda bulunmuştur. Müellifin alıntılarda bulunduğu, kendisinin doğumundan önceki dönemlerle (hicrî 850'lerden öncesi) ilgili kayıtları kanaatimizce orijinal olmaktan uzaktır. Özellikle, Memlûkler döneminin belki de en büyük tarihçisi olan Makrîzî'den (ö. 845/1442) yaptığı alıntılar hem eksiktir hem de anlaşılır bir dilde değildir. Bu tür alıntılarda Makrîzî'nin eserlerine başvurulması daha yararlı olacaktır. Onun özgünlüğü, olayları müşahedeleriyle aktardığı kısımlarda kendini gösterir. Yine babasından aktardığı bilgiler de başka kaynaklarda yer almadığından büyük önemi haizdir. Bu noktada Evlâdünnâs'tan olmasının getirdiği avantajlar sayesinde birçok hadiselerle ilgili ilk elden bilgilere ulaşabilmiş olduğu, babasının dostlarını tanıması sayesinde onlardan pek çok siyasî gelişmenin mahiyetine dair bilgiler aldığı da özellikle vurgulanmalıdır. Onun bu özellikleri, müşahede ettiği yıllar başta olmak üzere eserinin pek çok kısmında verdiği bilgilerin değerini artırmaktadır.²

¹ Eserin muhtevası için Fırat'ın doktora tezinde örnek olarak çevirdiği 869 senesi havâdisi ilgi çekicidir. Hem muhteva tavsifi hem de ilgili yılın tercümesi için bkz. s. 137-144.

² Abdülbâsit el-Malatî'nin kaynakları, tarihçiliği ve eserinin değeri için bkz. Abdülbâsit el-Malatî, 2014, cilt 1 (neşreden giriş), s. 42-46, 85-94, 117 vd.

B. *er-Ravzu'l-Bâsim*'in Havâdis Kısımındaki Özgünlüğüne Dair Örnekler

Nâşir Tedmürî, Abdülbâsıt el-Malatî'nin yer verdiği ancak diğer eserlerde tespit edilemeyen havâdis ve biyografiler için oldukça uzun bir kısım ayırmıştır (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 1 (neşredenin girişi), s. 95-116). Biz bunlardan önemli gördüklerimizle bizim tespit ettiğimiz bazı hususları burada ele almak istiyoruz. Bu tür örneklerden ilki, Abdülbâsıt el-Malatî'nin eserinin daha başında Memlûk Devleti himayesindeki dönemin halifesinin ismini zikrederken onunla birlikte Yemen meliki ile Hafsîler (1228-1574) sultanının da “Emîrû'l-mü'minîn” unvanını kullandığını kayıt altına almasıdır. Müellif bu bilgiyi, en azından Hafsîler için, onların idaresindeki Tunus'ta bulunduğu sırada Cuma hutbesi irad eden hatîblerden bizzat işittiği şeklindeki kayıtlarıyla teyit eder (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 1, s. 149-150).

Bizim eseri ilk gördüğümüzde ilgimizi çeken ve Tedmürî'nin de işaret ettiğini tespit ettiğimiz ilginç bir örnek de Memlûk sultanı el-Melikü'z-Zâhir Çakmak'ın (842-857/1438-1453) tahta çıktıktan sonra kendisine Muhammed ismini vermesiyle ilgilidir. Müellif, babası Halil b. Şahin'in bu husustaki yorumlarına da dayanarak, Sultan Çakmak'ın bazı Kıptî danışman ve yakınlarının telkinleri üzerine “Çakmak” isminin onun Müslümanlığına hâlel getirebileceği ve bu isimle saltanatının devam etmeyeceği vb. endişelerle ismine Muhammed adını da eklediğini, bunu hem tırâzlarına hem renk denilen kendisine ait sembolere yazdırdığını nakleder. Nitekim Abdülbâsıt el-Malatî sultanın bir medresede yaptırdığı minberde ve başka yerlerde bu iki ismin birlikte nakşedildiğini de görmüştür (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 1, s. 150). Esasen bu hadise kaynaklarda sıklıkla gözlemediğimiz gibi hem Memlûk Devleti'nin sultanları ve ümeranın oluşturduğu askerî elitin dinî meselelere yaklaşım tarzını hem de sultanların bazı yakınlarının telkinlerinden çok etkilenecek hareket ettiklerini göstermesi bakımından da ilgi çekicidir. Bu noktada söz konusu hadisenin aktarıldığı kısımda yer alan ve sultanın tırâzları, renki ve mühürlerinde değişiklikler yapıldığını ifade eden kayıttaki, mühürler için “dâğât” kelimesinin bulunduğu ve nâşir tarafından bu kelimenin “ahtâm/mühürler” şeklinde açıklandığı görülmektedir. Bu kelimenin aslında “damgât” veya “damegât” şeklinde yazılmış olması gerekir. Nüshanın yazma hâlini görmediğimizden kesin bir şey söylemek mümkün değilse de Türkçe damga/mühür olarak kullanılan ve başka Memlûk kaynaklarında doğrusu kaydedilen bu kelime nâşir tarafından yanlış okunmuş olmalıdır.

Abdülbâsıt el-Malatî'nin kendi gözlemleriyle aktardığı ve başka kaynaklarda yer almayan siyasî hadiseler arasında örnek olarak el-Melikü'l-Eşref Aynal'ın (857-865/1453-1461) vefatından sonra Zâhiriyye ve kendisinin Eşrefiyye ismini taşıyan memlûk grupları/hizipleri arasında çıkan çekişme ve çatışmalar da zikredilmelidir. Şüphesiz bir sultanın tayinine dair bilgiler hem dönemin müşahidi İbn Tağrıberdî hem de İbn İyâs gibi dönemi anlatan diğer tarihçilerce de aktarılmaktadır. Ancak Abdülbâsıt el-Malatî, babasının bu çekişmeler sırasında durumu sıkıntılı olan tahttaki Aynal'ın oğluyla bir araya gelmesi ve sultana sunduğu öneriler gibi bazı hususları, ümera grupları arasındaki çekişmelerin boyutlarını aktarma konusunda diğer tarihçilerden ayrılmaktadır. Sultanın daveti üzerine babasıyla birlikte Dımaşk'tan geldiğini belirttiği gibi Kahire'deki bu çekişmelerle ilgili haber ve duyumları içinde bulunarak aktardığını da ifade etmektedir. Onun aktardıklarının önemli bir kısmı da tespit edebildiğimiz kadarıyla diğer kaynaklarda yer almamaktadır (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 2, s. 51, 53, 58-60).

Söz konusu Aynal'ın oğlunun bu gelişmelerin ardından tahttan indirilerek İskenderiye'ye hapsedilmek üzere gönderilmesiyle ilgili kayıtlar da burada örnek olarak verilmelidir. Bu sırada Kahire'de bir semtte bulunan Abdülbâsıt el-Malatî, başka kaynaklarda bulunmayan ayrıntıları müşahedeleriyle aktarır. Sultanla birlikte kimlerin

gönderildiğini, bu sırada bir memlûkün kaba ifadeleri ve hareketlerini vb. birçok ilginç hadiseyi oldukça tafsilatlı bir şekilde kaydeder. Bunun ardından söz konusu azledilmiş sultanın biyografisini verir ve burada da onun Evlâdünnâs'tan başında bir vasi/müdebbir olmadan müstakillen hareket eden ilk sultan olduğu gibi bazı özelliklerini zikreder. Onun burada aktardıkları da başka kaynaklarda yer almaz (Abdülbâsit el-Malatî, 2014, cilt 2, s. 82 vd.).

Müellifin diğerlerinden ayrıldığı ilginç örnek hadiseler arasında, Aynal'ın oğlundan sonra tahta çıkan el-Melikü'z-Zâhir Hoşkadem'in (865-872/1461-1467) müellifin babası Halil b. Şahin'e gösterdiği teveccüh ve babasının bu sıradaki isyanlarda gösterdiği yatıştırıcı rolle ilgili kayıtlarıyla kendisinin bazı yorumları da zikredilmelidir. Müellif babasının sultanla görüşmeleri ve diğer faaliyetlerini aktardıktan sonra Hoşkadem'e isyan eden ve bir emîri başlarına geçmeye mecbur eden isyancıları anlatmaya başlar ve bu hadiseleri müşahedeleriyle nakleder. Daha sonra bu isyan sırasında olayların gelişimini fırsat kollar gibi seyreden, fitneyi yatıştırmak için çaba göstermeyen ve eserini yazdığı sonraki yıllarda önemli konumlarda bulunan, ismini vermediği bazı kişileri tenkit eder. Zamanın aslında hiç de hak etmeyen insanları nasıl da önemli konumlara getirdiğini esefle ifade eder (Abdülbâsit el-Malatî, 2014, cilt 2, s. 88-89, 102-106). Anlaşıldığı kadarıyla bu tenkitlerin muhatapları arasında daha sonra ele alacağımız gibi ağır tenkitlerde bulunduğu çağdaşı İbn Tağrıberdî de bulunmaktadır.

Abdülbâsit el-Malatî'nin yegâne kayıt olarak aktardığı hadiseler arasında, babasından naklen yazdığı “melikü'l-ümerâ” unvanına dair bilgiler burada özellikle zikredilmelidir. Bu türden bilgiler babasının eserinde kısmen bulunmakla birlikte bu kadar açık ve tafsilatlı değildir. Buna göre, âdeti olduğu üzere Sultan Hoşkadem'in huzuruna çıkan müellifin babası Emîr Halil b. Şahin, sultanın “melikü'l-ümerâ” ve “nâib” arasındaki istilâhî farkın ne olduğu şeklindeki sorusuna muhatap olmuştur. Babası da “melikü'l-ümerâ” unvanının ancak sekiz şehrin saltanat nâibi için kullanılan bir unvan olduğunu belirtmiş ve bu şehirleri de saymıştır. Ardından bunlara bu unvanın verilmesinin, onların aynı sultan gibi atabek, hâcib, sır kâtibi vb. maiyete sahip olma ve kendilerine bağlı vilayetlere nâib atama gibi imtiyazlarından kaynaklandığını söylemiştir (Abdülbâsit el-Malatî, 2014, cilt 3, s. 21-22). Bu türden malumatın özellikle Memlûk teşkilatını çalışan araştırmacılar için büyük öneme sahip olduğu izahtan varestedir.

Son olarak Burcî Memlûk sultanlarının büyükleri ve en uzun süre tahtta kalanları arasında yer alan el-Melikü'l-Eşref Kayıtbay'ın (872-901/1468-1496) Hoşkadem'in vefatından sonraki gelişmeler sırasında müellif tarafından bizzat görülmesi ve müellifin buradaki yorumları da yegâne örnekler içinde zikredilmelidir. Bazı güzel hasletlerini saymakla birlikte Kayıtbay'a pek de olumlu bakmadığı anlaşılan müellif, onun saltanatına giden gelişmeler sırasında başkalarının aktardığı Kayıtbay'ın aslında zorla tahta çıkarıldığı, kendisinin istemediği şeklindeki kayıtları istihza ile karşılar. Buradaki kastı da yine İbn Tağrıberdî olmalıdır. Daha sonra ise usulünün dışına çıkarak daha saltanat dönemini anlatmadan uzun uzun Kayıtbay'ın hâl tercümesini kaydeder. Burada da eleştirel tavrını sürdürür. Hâl tercümesinin sonunda da Kayıtbay ile babası arasında dostluk ilişkisi olduğunu, babası yaşasaydı, Kayıtbay döneminde dünyevî nice imkânlara sahip olacağını söyler. Son olarak Kayıtbay biyografisinde yazdıklarının genelde pek de güzel şeyler olmadığını belirtir ve Hz. Peygamber'in “Nasılsanız ona göre idare olursunuz” Hadîs-i Şerîfi'ni ve bu meyandaki sözlerini aktararak dönemdeki duruma dair bakışını da hissettirir (Abdülbâsit el-Malatî, 2014, cilt 3, s. 345-360). Onun burada zikrettikleri Memlûk araştırmacıları tarafından mutlaka dikkate alınmalıdır.

Bütün bunların dışında müellifin Endülüs ve Kuzey Afrika’da meydana gelen bazı önemli gelişmelere dair eserinin birçok yerinde aktardığı kayıtlar oldukça dikkat çekicidir ve tespit edebildiğimiz kadarıyla başka kaynaklarda da yer almamaktadır. Ayrıca bunların önemli bir kısmı da onun müşahedelerine dayanmaktadır. Bu tür kayıtlar çok fazla olduğundan bunlara işaret etmeyeceğiz, ancak eserin içindekiler fihristi üzerinden bunların rahatlıkla tespit edilebileceğini de belirtmeliyiz. Yine eserin çeşitli kısımlarında yer alan ve Memlûk araştırmacıları için önem arz eden bazı önemli görev sahiplerinin tayin ve azilleriyle bunlara verilen cezalar, maruz kaldıkları muameleler, bazı medrese ve hankahlarla ilgili büyük emîrlerin haksız tutumları, rüşvetle yapılan tayinler vb. pek çok kayıt da yegâne rivayetler olarak dikkatlere sunulmalıdır. Son olarak daha önce bahsi geçen Türkiye’de yapılmış İngilizce yüksek lisans tezinde, müellifin Osmanlı Devleti ile ilgili aktardığı bazıları yegâne olan rivayetlere işaret edildiğini hatırlatmak ve ilgilenenleri bu çalışmaya yönlendirmek isteriz.

C. *er-Ravzu'l-Bâsim*'in Vefeyât Kısımındaki Özgünlüğüne Dair Örnekler

Abdülbâsıt el-Malatî'nin ele aldığımız eserini özgün kılan ve olmazsa olmaz başvuru kaynaklarından biri yapan özellikleri arasında bazı şahıslarla ilgili aktardığı hâl tercümeleleri de bulunmaktadır. Şunu özellikle vurgulamalıyız ki, müellifin kaydettiği biyografiler, bir kısmı yegâne rivayet olması bakımından önem arz ederken bir kısmı da başka kaynaklarda yer almayan önemli ayrıntıları içermesi açısından dikkatle takip edilmelidir. Ayrıca biyografileri ekseriyetle geniş tutmuş olması, bazı âlimlerin hayatlarıyla alakalı doyurucu bilgi vermesi de eserin bu kısımlarının değerini artırmaktadır. Nâşir Tedmürî'nin büyük bir özenle tek tek tespit ettiği biyografileri burada sıralamak çalışmanın hacmini aşacaktır. Biz bunun yerine Kayıtbay'ın mevcut biyografisine işaret ettikten sonra, bazı sultanların hanım ve kızları gibi vefeyât eserlerinin genelde ihmal ettiği kişilerden bahsedeceğiz.

Müellif yaklaşık on bir sayfa ayırdığı Sultan Kayıtbay'ın biyografisinde (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 3, s. 349-360) muasırı olan İbn Tağrıberdî (bkz. Cilt 16, s. 394-395), Sehâvî (bkz. Cilt 6, s. 201-211) ve İbn İyâs'tan (Cilt 3, s. 325-332) farklı olarak daha eleştirel ve olumsuzluklarını öne çıkarma eğilimindedir. Bu noktada, esasen böyle bir yaklaşımın, tenkitçiliği ile meşhur olan Sehâvî'den beklendiğini, ancak tam aksine Sehâvî'nin belki de hiçbir Memlûk sultanına yapmadığı bir şekilde Kayıtbay'a methiyeler düzdüğünü de belirtmek gerekir.

Abdülbâsıt el-Malatî'nin saltanatından önceki hayatına dair Kayıtbay ile ilgili verdiği bilgiler daha ayrıntılıdır. Mesela diğer bahsi geçen tarihçiler Kayıtbay'ın onlar emîrliği rütbesine tayini ile ilgili genel ifadeler kullanırken, müellif bunun tam tarihini vererek bir emîrin rütbe terfileriyle ilgi araştırma yapacak kişilere örnek malzeme sunar. Yine burada evlendiği hanımının adını verdiği gibi, kayınpederi olan emîrin ismini de zikreder. Bunlar kadar önemli bir bilgi de Kayıtbay'ın hanımının yaptırdığı bir binadan da bahsetmiş olmasıdır. Abdülbâsıt el-Malatî, diğer muasırlarından farklı olarak, Kayıtbay'ın saltanat öncesi vazifelerinde gerçekleştirdiği icraatını ilginç bilgiler ekleyerek aktarır. Daha sonra Memlûkler'de en üst askerî rütbe olan yüzler emîrliğine tayinini yıl belirterek kaydeder. Burada söyledikleri de oldukça ilginç ve önemlidir. Buna göre onlar emîrliği ile yüzler emîrliğine tayini arasında sadece altı sene vardır. Emîr oluşundan tahta çıkışına kadar geçen süre de on yıldır. Müellif bu durumu nadir olarak niteler ki, burada aktarılanlar daha önce ifade ettiğimiz gibi araştırmacılar için oldukça değerli bilgilerdir. Müellif devamında onun Sultan Hoşkadem nazarında itibarının artmasını sağlayan gelişmelere işaret eder ve saltanata giden yolun açıldığı hadiseleri açık bir şekilde aktarır. Bu arada Kayıtbay'ın edebine ve yerine tahta oturduğu sabık sultana karşı dikkatli tavrına da vurgu yapar.

Abdülbâsıt el-Malatî'nin Kayıtbay biyografisini diğer tarihçilerin aktardıklarından ayıran önemli bir hususiyet de eserlerinden çokça iktibasta bulunduğu Makrîzî gibi “nevâdir” ve “evâil” vurgularıdır. Müellif

sıklıkla Kayıtbay'la ilgili Memlûkler, özellikle de Çerkezler döneminde nadir vuku bulan veya hiç vaki olmayan özelliklere işaret eder. Bunlardan birisi, daha önceki yazışmalarda “el-Memlûk” ifadesi kullanılırken, bu dönemdeki üç sultan ve Kayıtbay'a yazılan “Mevlânâ es-Sultân” hitabıdır. Bilindiği gibi Memlûkler döneminde memlûk olmak bir ayrıcalık olarak kabul edilmekteydi. Yine müellifin nadirattan olarak zikrettiği bir husus da sultanın ismidir. Müellif bu taifenin (Çerkezleri kastediyor) arasında daha önce böyle ismi olan birini hatırlamadığını söyler. Daha sonra da başka sultanlara nasip olmayan çok sayıda memlûke sahip olması, eğitimlerine bizzat nezaret etmesi, gereksiz sayılabilecek birçok şeye karışması, pek çok âdeti kaldırması, Kâfiyeci (ö. 879/1474) gibi birçok büyük âlimin onun döneminde vefatı, Çerkezler devrinde ilk ve tek Hacca giden sultanın Kayıtbay olması vb. ilkleri ve ilginç gelişmeleri sıralar. Burada özellikle vurgulanması gereken husus, Makrîzî gibi birkaç tarihçi tarafından nadir olarak verilen bilgilerden memlûklerin eğitimine dair müellifin aktardıklarıdır. Müellif, Kayıtbay'ın memlûklere önce Kur'ân-ı Kerîm eğitimi, sonra yazı, dinî vecibelere yönelik uygulamalı eğitim, askerî ve idarî vazifelere yönelik eğitim, askerî talimler verdirdiğini, özellikle askerî eğitime bizzat katıldığını belirterek Memlûkler dönemini araştıranlar için mühim malumat sunar. Bu bilgilerin değeri izahtan varestedir. Müellif daha sonra Kayıtbay'ın güzel yönleri ve memlekete bıraktığı abidevî eserlerini zikrederek biyografiyi bitirir. Burada son olarak hem Abdülbâsıt el-Malatî'nin hem de diğer tarihçilerin Kayıtbay'ın Çerkez asıllı olduğunu belirtmelerine rağmen, biyografinin çeşitli yerlerinde onu Türk sultanı olarak nitelemeleridir. Hatta Abdülbâsıt el-Malatî'nin, biyografisinin son kısmında Kayıtbay için “ezcümle o, zamanımızın en büyük Türklerindendi” ifadesini kullandığına işaret edilmelidir. Tarihçilerin bu ifadeleri, Memlûk Devleti'nin bir Türk devleti olduğunu ve böyle tesmiye edilmesi gerektiğini açıkça ortaya koyar mahiyettedir.

Abdülbâsıt el-Malatî'nin diğer tarihçilerin eserlerinde yer vermediği veya kısaca aktardığı (bkz. İbn İyâs, 1982-1984, cilt 2, s. 404)³ bazı kişilerin hâl tercümelerini kayıt altına almasını onun farklılığı olarak zikretmiştik. Daha önce ifade ettiğimiz gibi bunun örnekleri çok fazladır. Biz burada Sultan Çakmak'ın kızının biyografisine işaret ederek hem bazı örnekleri ortaya koymuş hem de Memlûk sultanlarının aileleri gibi alan araştırmacılarının merak ettiği ve az bilinen bir konuya ışık tutmuş olacağız.

Müellif, bir sayfa civarında yer ayırdığı, 867 (1463) senesinde vefat eden Sultan Çakmak'ın kızı Âişe'nin biyografisinde, eserini yazdığı sırada atabek olan bir emîrin hanımı olmasından annesinin ismine, evlendiği sırada yirmili yaşlara yakın olduğundan vefat ettiğinde otuzlu yaşlarda olduğuna, yüz güzelliğinden ahlâk güzelliğine kadar pek çok ayrıntıya yer verir. Bunlarla da yetinmeyen müellif, dönemin sultanının cenazeye katıldığını, cenaze merasiminin çok kalabalık olduğunu, babası Çakmak'ın yanına defnedildiğini, hayatta olan annesinin uzunca süre matem tuttuğunu da ekler. Ancak belki de en ilginç bilgiler, Âişe'nin henüz süt çağında bulunan oğluya ilgili verdikleridir. Müellif, bu çocuğun iyi bir eğitim aldığını, dinî ilimlerde behre sahibi olduğunu ve kendisi eserini yazdığı sırada da onlar emîri rütbesine sahip bulunduğunu belirtir (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 2, s. 276-277).

Abdülbâsıt el-Malatî'nin biyografisini diğer eseri *Neylû'l-Emel*'de verdiği ancak bizim ele aldığımız eserinde ilgili kısım mevcut olmadığından zaman zaman andığı veya ima yoluyla işaret ettiği çağdaş meşhur tarihçi İbn Tağrıberdî'ye yönelik bazı eleştiri ve ağır sözleri de burada kısaca zikredilmelidir. Müellif, daha önce zikrettiğimiz Kayıtbay'ın tahta çıkması öncesi meydana gelen gelişmelerde fırsat kollayan adamlardan biri olarak İbn Tağrıberdî'yi de hedefe koymuştu. Bunun dışında hemen her fırsatta İbn Tağrıberdî'yi eleştiren müellif bazen ağır ifadeler de kullanarak onun yazdıklarını tahlil eder. Bunlardan biri, Makrîzî'nin vefatından sonra rakibi

³ İbn İyâs'ın burada verdiği bilgiler de muhtemelen hocası Abdülbâsıt el-Malatî'den iktibasladır.

meşhur Türk tarihçi ve muhaddis Aynî'nin (ö. 855/1451) yazdıkları konusunda İbn Tağrıberdî'nin yaptığı yoruma yönelik ağır tenkitler hatta hakaretlerdir. Buna göre İbn Tağrıberdî, Aynî'nin Makrîzî'ye yönelik kum falına düşkün olduğu şeklindeki ifadelerini “bunlar akranların birbirine yönelik sözleridir, çağdaşların birbirleri hakkında söyledikleri makbul değildir” diyerek yorumlar. Abdülbâsıt el-Malatî, İbn Tağrıberdî'nin bu sözünü ahmakça olarak niteler, daha da ileri giderek bunu edeb azlığı, sefaletin ve cehaletin en uç noktası şeklinde görür. Sözlerine devam ederek, ‘nasıl bir insanı en iyi bilen akranları iken onların sözü makbul kabul edilmez’ şeklinde yazılabilir diye sorar. Ardından Aynî'nin sözünün ve eleştirilerinin kötü niyetli olduğunu teslim eder, ancak İbn Tağrıberdî'nin söylediği gibi sözlerin bilgisizlik ve düşüncesizlik eseri olduğunu da ileri sürer. Hatta İbn Tağrıberdî'yi hocası Makrîzî'nin vefat tarihini dahi yanlış yazmakla itham eder ve bunu yine bilgisizlik olarak niteler (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 1, s. 228-229, 230).

Müellifin İbn Tağrıberdî'ye yönelik tenkitleri sadece bunlarla da sınırlı değildir. Onu Türkçe bilmesine ve insanları Türkçe bilmedikleri için küçümsemesine rağmen bizzat kendisinin bu konuda yaptığı hataları sıralar. Örneğin Cânbeg isimli emîrin adını Cânî Beg şeklinde “yâ” harfi ile yazmasını gösterir ve bu tür isimlerin ya harfi eklenerek yazılmasının doğru olmadığını söyler. Daha da ileri giderek onu bu tür hataları umursamamak ve zihnî donuklukla itham eder (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 1, s. 233-234).

Abdülbâsıt el-Malatî'nin bazen doğrudan bazen de isim zikretmeden İbn Tağrıberdî'ye yönelik tenkitleri ve hakaretleri bu çalışmayı aşacak kadar fazladır. Ancak burada son olarak oldukça ağır bulduğumuz bir hakaretâmiz tenkidini de sunmak istiyoruz. Müellif, Ramazan sonu 865'te bu ayın sona erdiğini ancak kayda değer bir gelişme olmadığını ifade ettikten sonra, aynı zamanda tarihçi de olan dönemin sır kâtibinin Şam nâibinden bağlılık yemini almaya gittiğine dair İbn Tağrıberdî'nin bir kaydına rastladığını yazar. Bunu teyit edemediğini, nihayet söz konusu sır kâtibinin yazdığı tarihi gördüğünü, onun İbn Tağrıberdî'nin yazdığı ilgili kaydın karşısına “böyle bir şey o zaman vuku bulmadı, bunu nereden almış bilemiyorum, belki de vehimdir” şeklinde not düştüğünü belirtir. Abdülbâsıt el-Malatî burada İbn Tağrıberdî'nin adını da vererek ‘bu vehim değil, apaçık bir yalandır’ şeklinde ağır ifadeler de kullanır (Abdülbâsıt el-Malatî, 2014, cilt 2, s. 92).

Abdülbâsıt el-Malatî'nin bu tür tenkitleri ve hakaretleriyle ilgili kayıtların, dönemin ulemâsı özellikle de Evlâdünnâs'tan âlimleri arasında meydana gelen çekişmeler ve rekabetler gibi konular bakımından çok zengin veriler sunduğunun altı çizilmelidir.

Sonuç

Memlûkler döneminin sonlarında yaşamış olan âlim ve tarihçi Abdülbâsıt el-Malatî'nin *er-Ravzu'l-Bâsim* adlı eseri hem devletin son yıllarına doğru tarih kaynaklarının azalması hem de müellifinin Evlâdünnâs sınıfından olması hasebiyle siyasî, sosyal hadiselerle ilgili bilgileri ilk elden öğrenme imkânı bulması ve günümüze ulaştırması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu eserde siyasî, askerî ve sosyal birçok gelişmenin yegâne rivayet olarak yer aldığı, bazı sultanlar, emîrlar, sultan ailesinden kişiler ve âlimlerin biyografileriyle ilgili önemli ayrıntılar içerdiği tespit edilmiştir. Özellikle nâiblerin hiyerarşisi ile “melikü'l-ümerâ” unvanı ve Sultan Kayıtbay'ın biyografisinde kaydedilen askerî eğitimin mahiyeti gibi konular, Memlûk araştırmacılarının çalışmalarını gözden geçirmeleri ve bazı ilaveler yapmalarını gerektirecek ölçüde değerlidir. Nitekim müellifin babasından naklen aktardığı ve babasının dönemin sultanının sorusuna yönelik cevabını içeren melikü'l-ümerâ unvanlı nâiblerle ilgili bilgiler, yegâne kayıtlar gibi görünmektedir. Zira müellifin babası İbn Şahin'in meşhur eseri *Zübdetü Keşfi'l-memâlik*'te dahi bu bilgilere rastlanmamaktadır.

Sultan Kayıtbay'ın biyografisinde yer alan memlûk eğitimine dair kayıtlar da bu eserin önemini açıkça ortaya koymuştur. Makrîzî'nin bir eserindeki kısa notlarıyla büyük emirlerden âlim ve tarihçi Baybars el-Mansûrî'nin (ö. 725/1325) kendi eğitim tecrübelerini paylaştığı birkaç anekdotu dışında bu konuda kaynakların sessiz kaldığı göz önüne alındığında, Abdülbâsıt el-Malatî'nin verdiği teyit edici bilgilerin kıymeti daha iyi anlaşılacaktır. Abdülbâsıt el-Malatî'nin seyahat ettiği yerlerle ilgili ilk elden ve gözleme dayanan bilgiler ise hem bu bölgeler hem de bu bölgelerdeki devletler hakkında araştırma yapanlar için oldukça değerlidir. Müellifin gezdiği yerlerdeki âlimler hakkında sunduğu biyografik malumat da aynı değeri taşımakta hatta hiç bilinmeyen çeşitli sahalardaki âlimleri tanıtarak kültürel tarihe ışık tutmaktadır. Onun Osmanlı Devleti ile ilgili kayıtları da burada özellikle hatırlatılmalıdır.

Son olarak şu tespite de yer verilmelidir ki, bu eserde dönemin Evlâdünnâs sınıfına mensup Türk tarihçilerinin birbirleriyle ve yerel unsurlardan mesela Sehâvî ile girdikleri rekabet ve çekişmenin mahiyeti ve boyutlarına dair oldukça zengin malumat bulunmaktadır. Bu rekabetin siyasî, ilmî ve sosyal boyutlarının başka araştırmalara konu edilmesi Memlûkler döneminin farklı açılardan da aydınlatılması açısından yararlı olacaktır. Dolayısıyla bizim kısaca tanıttığımız bu eserin farklı açılardan çalışmalara konu edilmesi hem Memlûkler'in ülkemizde daha bilinir olması hem de bu dönemdeki tarihçilerin hadiselerle yaklaşımlarının tespiti bakımından önemlidir.

Kaynakça | References

- Abdülbâsıt el-Malatî (2002). *Neylü 'l-Emel fi zeyli 'd-Düvel* (Ömer Abdüssellam Tedmürî, nşr.) (9 Cilt). Beyrut.
- Abdülbâsıt el-Malatî (2014). *er-Ravzu 'l-Bâsim fi havâdisi 'l-'umr ve't-terâcim* (Ömer A. Tedmürî, nşr.) (4 Cilt). Beyrut 2014.
- Ayalon, D. (1954). "Awlâd al-Nâs", *Encyclopaedia of Islam New Edition (EP)* (Cilt 1). 76.
- Ayaz, F. Y. (2015). *Memlûkler (1250-1517)*. İstanbul: İsam Yayınları.
- Ayaz, F. Y. (2020). *Memlûkler'de Tarih ve Tarihçiler*. Ankara: TTK Yayınları.
- Çubukçu, A. (1997). Halîl b. Şâhin. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 15), 328-329.
- Düzenli, A. (2021), *Memlûkler Döneminde İktidar-Ulemâ İlişkisi (648-923/1250-1517)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fırat, N. (2022). *Abdülbâsıt El-Malatî ve Tarihçiliği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- İbn İyâs (1982-1984). *Bedâi 'u'z-zühûr fi vekâi 'i 'd-dühûr* (Muhammed Mustafa, nşr.) (5 Cilt). Kahire.
- İbn Tağrîberdî (1972). *en-Nücümü 'z-zâhire fi mülûki Mısr ve'l-Kâhire*. (Cilt 16) (Cemaleddin eş-Şeyyâl-Fehim M. Şeltût, nşr.). Kahire.
- İlgezdi, Ö. F. (2020) *Imagining Rûm In Mamluk Cairo 'Abd Al-Bâsıt Al-Malaṯī And The Ottoman Domains* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- Kalkaşendî (1963). *Subhu 'l-a 'şâ fi sinâ 'ati 'l-inşâ*, (15 Cilt). Kahire.
- Özaydın, A. (1988). Abdülbâsıt el-Malatî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 1), 201-202.
- Sehâvî (t.y.). *ed-Dav 'ü 'l-lâmi ' li-ehli 'l-karni 't-tâsi '.* (12 Cilt). Kahire.
- Seyyid Muhammed es-Seyyid (1995). Evlâdü'n-Nâs. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 11). 525-526.

Yıldırım, S.&Demir, S. (2018). Abdülbâsit el-Malatî ve el-Kavlü'l-Meşhûd fî Tercih-i Teşehhüd-i İbn-i Mes'ûd Adlı Risâlesi. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Malatyalı İlim ve fikir İnsanları Sempozyumu 17-19 Kasım 2017 Malatya Bildiriler*, (Cilt II). Ankara, 175-192.

Structured Abstract

The Mamlûk State (648-923/1250-1517) became one of the largest Muslim-Turkish states of the Middle Ages with its dominance for almost three centuries. This state, which stands out with its achievements in the military and scientific fields, has been the subject of academic studies from various respects. In this study, the work called “*al-Rawd al-Bâsim*” by Abd al-Bâsit al-Malatî (d. 920/1514), who lived in the last periods of the state, is investigated. The Mamlûk period is considered to be the most productive period of Islamic history in terms of historiography. The fact that a significant part of the scholars living in this period also carried a historian identity and wrote works in such as general history, sirât, encyclopedia, biography/tarâdjim/ tabakât, geography, khitat etc. confirms this determination. In addition to the multiplicity and diversity of these works, their large volumes are an important indicator of the richness of the period in terms of historiography.

This richness of the Mamlûk period in terms of historiography has started to decrease in the last half century, when the state declined and faced destruction over time. Especially in the capital Cairo, political, social, etc. the number of historians who report historical developments has decreased to a few people. One of the few historians in this process was Abd al-Bâsit al-Malatî. Although his well-known and famous historical work is *Neyl al-amal fi Dhayl al-Duwal*, the real great history book is *al-Rawd al-Bâsim fi Hawâdis al-'Umr wa al-Tarâdjim*. This work, which was investigated by Umar Abd al-Salam Tadmuri in 2014, has only just entered the field of interest of Mamlûk researchers and is not well known by the scientific community in our country. This study has been written in order to indicate why this work is important rather than to introduce one of the many Mamlûk sources that were published soon. We can list the importance of *al-Rawd al-Bâsim* and the reasons for its being discussed as follows.

1. One of the main reasons for this is the scarcity of historical works in the last periods of the Mamlûks. Therefore, this work has the nature to eliminate this deficiency at least somewhat. For this reason, it is important to introduce it in terms of form and content.

2. The work contains some incidents and biographies of important people that Ibn Iyâs (d. 930/1524 [?]) and al-Sakhâwî (d. 902/1497), who were among the few historians of the period, did not include in their works. In addition, the work also provides an opportunity to compare the harsh criticisms that al-Sakhâwî made for many statesmen and scholars. This situation increases the importance of *al-Rawd al-Bâsim* in terms of Mamlûk research.

3. The fact that Abd al-Bâsit al-Malatî traveled to many places and countries from Anatolia to Andalusia for both science and trade is a distinctive feature that is important for historiography.

4. The advantages of Abd al-Bâsit al-Malatî belonging to the class of “*Awlâd al-Nâs*” are one of the reasons why we also attach importance to this work of his.

In this study, which consists of three main parts, first of all, the life and works of Abd al-Bâsit al-Malatî were briefly mentioned, and then the general characteristics of his work were focused on. In the second part, records of political or social life that are not considered to be included in the works of contemporary historians are pointed out, and in the third part, some examples of original biographical records in the work are discussed.

Consequently, it has been determined that many political, military and social developments are included in this work as the only narration, and it contains important details about the biographies of some sultâns, amîrs, members of the sultân's family and scholars. In particular, issues such as the hierarchy of the nâ'ibes, the title of “*malik al-umarâ*”, and the nature of military training recorded in the biography of Sultân Kâyitbây are valuable to the extent that Mamlûk researchers need to review their work and make some additions. First-hand and observational information about the places where Abd al-Bâsit al-Malatî traveled is very valuable for those who do research both about these regions and the states in these regions. The biographical information presented by the author about the scholars in the places he visited also carries the same value and even sheds light on cultural history by introducing scholars in various fields that are never known. In addition, his records related to the Ottoman Empire should also be recalled here in particular.

Finally, we would like to note that this work, which we have briefly introduced, is the subject of various studies from different perspective, both in terms of making the Mamlûks more known in our country and in determining the approaches of historians in this period to the events.